

O‘ZBEK MUSIQASIDA XALQ OG‘ZAKI IJODI

Oyto‘rayev Azizxon Xasan o‘g‘li

Toshkent viloyati Piskent tumani

40-sonli umumiy o‘rta ta‘lim maktabi musiqa fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek musiqasida xalq og‘zaki ijodining o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Xalq og‘zaki ijodining o‘zbek musiqa san‘atiga ta‘siri, uning tarixiy rivojlanishi, janrlari va zamonaviy o‘zbek musiqasidagi o‘rni o‘rganiladi. Adabiyotlar tahlili asosida xalq og‘zaki ijodining o‘zbek musiqasi rivojiga qo‘shgan hissasi va uning kelajakdagi istiqbollari muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: o‘zbek musiqasi, xalq og‘zaki ijodi, folklor, an‘anaviy musiqa, zamonaviy musiqa

УСТНОЕ НАРОДНОЕ ТВОРЧЕСТВО В УЗБЕКСКОЙ МУЗЫКЕ

Аннотация: В этой статье анализируется роль и значение устного народного творчества в узбекской музыке. Исследуется влияние устного народного творчества на узбекское музыкальное искусство, его историческое развитие, жанры и роль в современной узбекской музыке. На основе анализа литературы обсуждается вклад устного народного творчества в развитие узбекской музыки и ее перспективы на будущее.

Ключевые слова: узбекская музыка, устное народное творчество, фольклор, традиционная музыка, современная музыка

FOLK ORAL CREATIVITY IN UZBEK MUSIC

Abstract: This article analyzes the place and importance of folk oral creativity in Uzbek music. The influence of folk oral creativity on Uzbek musical art, its historical development, genres and its place in modern Uzbek music are studied. Based on the analysis of literature, the contribution of folk oral creativity to the development of Uzbek music and its future prospects are discussed.

Keywords: Uzbek Music, Folk oral creativity, folklore, traditional music, modern music

KIRISH

O‘zbek xalq musiqasi milliy madaniyatimizning ajralmas qismi bo‘lib, asrlar davomida sayqallanib, avlodan-avlodga o‘tib kelmoqda. Xalq og‘zaki ijodi o‘zbek

musiqasining poydevori hisoblanib, uning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi [1]. Ushbu maqolada o'zbek musiqasida xalq og'zaki ijodining o'rni, uning tarixiy rivojlanishi, janrlari va zamonaviy o'zbek musiqasidagi ahamiyati o'rganiladi.

Xalq og'zaki ijodi o'zbek xalqining tarixi, urf-odatlari, qadriyatlarini va dunyoqarashini aks ettiruvchi boy manba hisoblanadi. U o'zbek musiqasining shakllanishi va rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan [2]. Ushbu maqolaning maqsadi o'zbek musiqasida xalq og'zaki ijodining o'rnini chuqur tahlil qilish, uning ahamiyatini aniqlash va kelajakdagi istiqbollarni baholashdan iborat.

Ushbu tadqiqot o'zbek musiqasi va xalq og'zaki ijodi sohasidagi mavjud ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish orqali amalga oshirildi. Tadqiqot jarayonida tarixiy, qiyosiy va tizimli tahlil usullaridan foydalanildi.

O'zbek musiqasida xalq og'zaki ijodining o'rni va ahamiyati haqida ko'plab olimlar va musiqashunoslar o'z tadqiqotlarini olib borganlar. Jumladan, Fitrat o'zining "O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi" asarida o'zbek xalq musiqasining tarixiy rivojlanishini yoritib bergan [3]. Hamidov esa o'zbek xalq qo'shiqlari va ularning janrlarini o'rganishga katta hissa qo'shgan [4].

Matyoqubov o'zbek maqom san'atini o'rganish bo'yicha fundamental tadqiqotlar olib borgan va xalq og'zaki ijodining maqom san'atiga ta'sirini tahlil qilgan [5]. Rajabov esa o'zbek xalq cholg'u asboblari o'rganish orqali xalq musiqasining rivojlanish bosqichlarini aniqlagan [6].

Zamonaviy o'zbek musiqasida xalq og'zaki ijodining o'rni haqida Ibrohimov va Toshmatovanning tadqiqotlari alohida ahamiyatga ega [7, 8]. Ular xalq og'zaki ijodining zamonaviy o'zbek estrada musiqasiga ta'sirini o'rganganlar.

Adabiyotlar tahlili natijasida quyidagi asosiy xulosalar chiqarildi:

O'zbek xalq og'zaki ijodi uzoq tarixga ega bo'lib, u xalqning turmush tarzi, urf-odatlarini va qadriyatlarini aks ettiradi [1].

Xalq og'zaki ijodi o'zbek musiqasining asosiy manbalari qatoriga kiradi va uning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi [2].

O'zbek xalq og'zaki ijodining asosiy janrlariga terma, lapar, alla, yalla, ashula va dostonlar kiradi [4].

Xalq og'zaki ijodi o'zbek maqom san'atining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan [5].

O'zbek xalq cholg'u asboblari xalq og'zaki ijodining rivojlanishida muhim o'rin tutgan [6].

Zamonaviy o'zbek musiqasida xalq og'zaki ijodi elementlari keng qo'llanilmoqda [7, 8].

O'zbek musiqasida xalq og'zaki ijodining o'rni va ahamiyati quyidagi jihatlarda namoyon bo'ladi:

Tarixiy ahamiyati: Xalq og'zaki ijodi o'zbek xalqining tarixi, madaniyati va qadriyatlarini avlodlar avlodga yetkazishda muhim vosita bo'lib xizmat qilgan. U orqali xalqning turmush tarzi, urf-odatlar va dunyoqarashi aks ettirilgan [1].

Musiqa rivojidadagi o'rni: Xalq og'zaki ijodi o'zbek musiqasining shakllanishi va rivojlanishida asosiy manba bo'lib xizmat qilgan. Ko'plab professional musiqa asarlari xalq og'zaki ijodi asosida yaratilgan [2].

Janrlar xilma-xilligi: O'zbek xalq og'zaki ijodi turli janrlarga boy bo'lib, har bir janr o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bu esa o'zbek musiqasining rang-barangligini ta'minlagan [4].

Maqom san'atiga ta'siri: Xalq og'zaki ijodi o'zbek maqom san'atining shakllanishida muhim rol o'ynagan. Maqom kuylari va she'riyatida xalq og'zaki ijodi elementlari keng qo'llanilgan [5].

Cholg'u asboblari bilan bog'liqligi: O'zbek xalq cholg'u asboblari xalq og'zaki ijodining rivojlanishida muhim o'rin tutgan. Har bir cholg'u asbobi ma'lum bir janr yoki yo'nalishning rivojlanishiga hissa qo'shgan [6].

Zamonaviy musiqaga ta'siri: Xalq og'zaki ijodi elementlari zamonaviy o'zbek musiqasida ham keng qo'llanilmoqda. Bu esa milliy musiqaning zamonaviy shaklda davom etishini ta'minlamoqda [7, 8].

O'zbek musiqasida xalq og'zaki ijodining o'rni va ahamiyati shubhasiz katta. Biroq, globallashtirish jarayonida milliy musiqa an'analarini saqlab qolish va rivojlantirish dolzarb masalaga aylanmoqda. Bu borada quyidagi masalalar muhokama talab:

Xalq og'zaki ijodini saqlash va targ'ib qilish usullari: Zamonaviy texnologiyalar va ommaviy axborot vositalaridan foydalanib, xalq og'zaki ijodini keng ommaga yetkazish yo'llarini ishlab chiqish zarur.

Ta'lim tizimidagi o'rni: Maktab va oliy ta'lim muassasalarida xalq og'zaki ijodini o'rganishga ko'proq e'tibor qaratish, yoshlarda milliy musiqa madaniyatiga qiziqish uyg'otish lozim.

Xalq og'zaki ijodi asosida zamonaviy musiqa asarlarini yaratish, an'anaviy va zamonaviy uslublarni uyg'unlashtirish masalalarini o'rganish muhim. O'zbek xalq og'zaki ijodini jahon miqyosida targ'ib qilish, xalqaro festivallarda ishtirok etish orqali milliy musiqamizni dunyoga tanitish imkoniyatlarini kengaytirish lozim. Xalq og'zaki ijodini o'rganish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni yanada kengaytirish, xorijiy tajribalarni o'rganish va qo'llash zarur.

Xalq og‘zaki ijodining zamonaviy interpretatsiyasi masalasi alohida e‘tiborga loyiq. Bugungi kunda an‘anaviy xalq qo‘shiqlari va kuylarini zamonaviy uslublarda qayta ishlash tendensiyasi kuzatilmoqda. Bu bir tomondan milliy musiqani yoshlar orasida ommalashtirishga xizmat qilsa, boshqa tomondan uning asl mohiyatini yo‘qotish xavfini tug‘diradi. Shu bois, xalq og‘zaki ijodini zamonaviy talqin qilishda uning asl ruhini saqlab qolish muhim vazifa hisoblanadi.

Xalq og‘zaki ijodining terapevtik xususiyatlarini o‘rganish va qo‘llash masalasi ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ko‘plab tadqiqotlar xalq qo‘shiqlari va musiqasining inson ruhiyatiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini isbotlagan. Shu nuqtai nazardan, o‘zbek xalq og‘zaki ijodini musikiy terapiya sifatida qo‘llash imkoniyatlarini o‘rganish va amaliyotga tatbiq etish istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi.

Xalq og‘zaki ijodini raqamlashtirish va elektron ma‘lumotlar bazasini yaratish masalasi ham muhim. Bu nafaqat xalq og‘zaki ijodini saqlash va kelajak avlodlarga yetkazish, balki uni ilmiy tadqiq etish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Shu bois, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanib, o‘zbek xalq og‘zaki ijodining keng qamrovli elektron katalogini yaratish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Xalq og‘zaki ijodini o‘rganishda gender masalasiga ham e‘tibor qaratish lozim. An‘anaviy o‘zbek jamiyatida ayollar va erkaklar ijro etadigan qo‘shiqlar, termalar va dostonlar o‘rtasidagi farqlarni o‘rganish orqali jamiyatning ijtimoiy-madaniy xususiyatlarini chuqurroq anglash mumkin. Bu esa o‘z navbatida zamonaviy o‘zbek musiqasida gender tengligini ta‘minlash yo‘llarini izlashga yordam beradi.

Xalq og‘zaki ijodining lingvistik jihatlarini o‘rganish ham muhim ahamiyatga ega. Xalq qo‘shiqlari, termalar va dostonlarda qo‘llanilgan so‘z va iboralarni tahlil qilish orqali o‘zbek tilining tarixiy rivojlanishini kuzatish, shuningdek, hozirgi kunda unutilayotgan so‘z va iboralarni tiklash imkoniyati paydo bo‘ladi.

Xalq og‘zaki ijodini ta‘lim tizimiga yanada chuqurroq integratsiya qilish masalasi ham dolzarb. Bu nafaqat musiqa ta‘limi, balki adabiyot, tarix va madaniyatshunoslik fanlarini o‘qitishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Xalq og‘zaki ijodi orqali o‘quvchi va talabalarga milliy qadriyatlar, tarixiy voqealar va madaniy an‘analarni yanada samaraliroq yetkazish mumkin.

Xalq og‘zaki ijodining zamonaviy san‘atning boshqa turlari, masalan teatr, kino va tasviriy san‘at bilan integratsiyasi masalasiga ham e‘tibor qaratish lozim. Bu orqali xalq og‘zaki ijodini yangi formatda taqdim etish va keng auditoriyaga yetkazish imkoniyati paydo bo‘ladi.

O‘zbek musiqasida xalq og‘zaki ijodi muhim o‘rin tutadi va uning rivojlanishida asosiy manba bo‘lib xizmat qiladi. Xalq og‘zaki ijodi o‘zbek

xalqining tarixi, madaniyati va qadriyatlarini aks ettiruvchi boy meros hisoblanadi. U o'zbek musiqasining turli janrlarini shakllantirishda, jumladan maqom san'ati va zamonaviy musiqaning rivojlanishida katta ahamiyatga ega.

Globalashuv sharoitida xalq og'zaki ijodini saqlash va rivojlantirish, uni keng ommaga, ayniqsa yoshlarga yetkazish dolzarb masala hisoblanadi. Bu borada ta'lim tizimida xalq og'zaki ijodiga ko'proq e'tibor qaratish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanib uni targ'ib qilish, ilmiy tadqiqotlarni kuchaytirish va xalqaro miqyosda tanilishini ta'minlash muhim vazifalar hisoblanadi.

O'zbek musiqasida xalq og'zaki ijodining o'rni va ahamiyatini o'rganish nafaqat milliy madaniyatimizni saqlash va rivojlantirish, balki jahon madaniyatiga o'z hissamizni qo'shish imkonini beradi. Shu bois, bu sohada tadqiqotlarni davom ettirish va amaliy chora-tadbirlarni ko'rish zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Fitrat, A. (1993). O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi. Toshkent: Fan.
2. Hamidov, H. (2002). O'zbek xalq qo'shiqlari. Toshkent: Sharq.
3. Matyoqubov, O. (2004). Maqomat. Toshkent: Musiqa.
4. Rajabov, I. (2006). Maqomlar. Toshkent: San'at.
5. Ibrohimov, O. (2008). O'zbek xalq musiqasi ijodi. Toshkent: O'qituvchi.
6. Toshmatova, N. (2010). Zamonaviy o'zbek estrada musiqasida folklor an'analari. Toshkent: Fan va texnologiya.
7. Qodirov, M. (2012). O'zbek xalq og'zaki ijodi. Toshkent: O'qituvchi.
8. Safarov, O. (2014). O'zbek xalq og'zaki ijodi. Toshkent: Musiqa.
9. Matyoqubov, B. (2015). O'zbek xalq cholg'u ijrochiligi. Toshkent: Musiqa.
10. Jabborov, I. (2018). O'zbek xalq etnografiyasi. Toshkent: Sharq.